

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

Dítě mezi dvěma světy
CZ.03.2.X/0.0/0.0/17_076/0011395

ROZVOD OČIMA DĚTÍ

Materiál byl zpracován jako jeden z výstupů projektu Dítě mezi dvěma světy, reg. číslo CZ.03.2.X/0.0/0.0/17_076/0011395, podpořeného z OP Z.

Úvod

O projektu

Analýza byla zpracována jako jeden z výstupů projektu **Dítě mezi dvěma světy**.

Jedná se o projekt zaměřený na komplexní podporu rodinám procházejícím těžkými životnými okamžiky spojenými s rozpadem vztahů původních partnerů (tj. sezdáných i nesezdaných) s tím, že cílem projektu je primárně preventivně působit na další nezdravé dopady předrozvodových/rozchodových rozvodových/rozchodových i porozvodových/rozchodových situací. Součástí projektu je snaha co nejdříve zachytit potenciální krizové a rizikové situace a následně pracovat na jejich vyřešení tak, aby došlo k co nejmenšímu dopadu do celé rodiny ale zejména na děti. Podpora projektu je určena pro všechny členy rodiny, důraz je nicméně kladen zejména na práci s dětmi (výhradně pro děti je určena například svépomocná skupina). Současně jsou v projektu připraveny aktivity rovněž pro rodiče zvláště (kulaté stoly) a také aktivity pro všechny členy rodiny dohromady (rozvodová poradna, mediační služba).

Mezi další cíle projektu pak patří rovněž oslovení a osvěta veřejnosti – rodin s dětmi nebo i přímo dětí – k tomuto účelu jsou primárně určeny aktivity zaměřené na tvorbu materiálů a dokumentů týkajících se tematiky lidských vztahů v problematických rodinných situacích. V rámci projektu byla vytvořena kniha „*Dítě mezi dvěma světy*“ určená pro dětské čtenáře. Kniha je distribuována účastníkům projektu a zejména v rámci další projektové aktivity workshopů přímo zaměřených na osvětu dětí.

Projekt jako celek by pak měl nabídnout možnost pomoci při komplexním řešení rozchodových/rozvodových problémů v rodinách. Z tohoto důvodu byly do projektu kromě „standardních“ osvědčených podpůrných aktivit typu poradna zařazeny i zcela nové inovativní prvky jako svépomocná skupina nebo workshopy určené právě na cílenou práci a podporu dětí.

Kromě jasně definovaných výstupů projektu je jeho smyslem především otevřít toto citlivé téma širšímu okruhu lidí a zejména dětem ukázat, že podobné věci se stávají, nejsou jejich vinou, je možné o nich otevřeně mluvit a nebát se požádat o pomoc. Dospělí by si pak měli odnést zkušenost dětského pohledu na disharmonické nebo konfliktní prostředí v rodině a v případě, že budou muset řešit nějakou emočně náročnou situaci, měli by vždy vědět, že problém se netýká pouze jich samotných (a partnera), ale že celou věc je potřeba řešit i s ohledem na děti a jejich pocity.

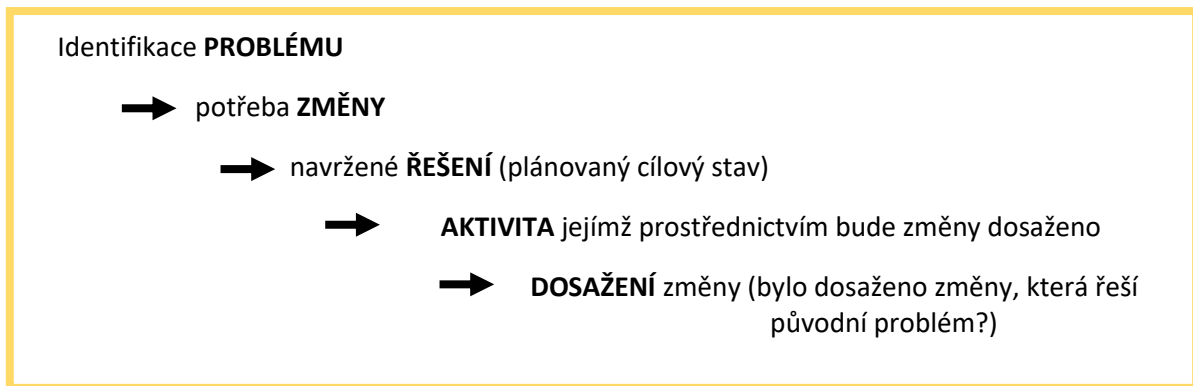
Koncept a zaměření analýzy

Přínos analýzy, hypotéza

Smyslem a hlavním cílem této analýzy je v návaznosti na realizované inovativní aktivity projektu vyhodnotit jejich úspěšnost a to, jak se v praxi osvědčily či nikoli a zda, případně jakou měrou vedly ke splnění stanovených cílů projektu, či zda se s jejich pomocí skutečně podařilo nebo podaří (jelikož sem spadají i dlouhodobější dopady projektu pak i zda se s jejich pomocí v budoucnu může podařit) dosáhnout očekávaných změn. Analýza zároveň poskytne zpětnou vazbu ve formě podkladů pro případné další aktivity podobného typu a zejména jejich efektivního plánování z hlediska lidských

i materiálních zdrojů aneb umožní odhalit jaké postupy a případně i proč a za jakých podmínek byly úspěšné a jaké nikoli.

Základní hypotézu prováděné analýzy by tedy v kontextu jejích definovaných cílů bylo možné sestavit na základě zjednodušené verze intervenční logiky projektu (důraz je kladen na procesní stránku a efektivitu dosažení změny, zdroje a další prvky LF¹ jsou záměrně vynechány) jako:

S tím, že výchozí hypotézou analýzy, která v závěru práce bude na základě zjištěných dat potvrzena, zcela vyvrácena nebo jinak korigována je toto tvrzení:

Realizací vybraných aktivit projektu došlo ke zlepšení informovanosti cílových skupin o možnostech řešení rozvodových a rozhodových situací v rodinách a dalším přímým zapojením cílových skupin do aktivit projektu došlo ke zlepšení situace při zachycení negativních dopadů provázejících rozpad původní rodiny (eskalace konfliktu, neschopnost komunikace apod.).

Celkově by pak mělo dojít ke zlepšení situace ohledně preventivního a včasného zachycení toxických dopadů rozvodů na všechny jeho účastníky.

Členění práce

Práce bude dále rozdělena dle jednotlivých aktivit, tak jak budou za sebou podrobovány šetření. Jedná se o tyto aktivity: **kulaté stoly, workshopy, svépomocná skupina**. Dané aktivity byly zvoleny z toho důvodu, že se ve všech případech jedná o skupinové činnosti, vyžadující přímou a aktivní interakci zapojených účastníků. Další aktivity projektu určené pro přímou práci s cílovou skupinou jako rozvodová poradna a mediační služba nebyly z tohoto pohledu i skutečnosti citlivosti situace uznány jako vhodné pro tento typ analýzy – pozornost jim bude nicméně věnována v rámci celkové evaluace projektu.

Každá kapitola (aktivita) pak bude zkoumána dle stejného klíče, čímž bude možné následně využít obdobných atributů pro případnou komparaci a vyhodnocení efektivity postupů. Využita bude rovněž matice uvedená výše v textu.

¹ LF = logický rámeček

Samozřejmostí je pak závěrečné vyhodnocení analýzy, které poskytne srovnání jak mezi jednotlivými aktivitami, tak zejména pohled na to, zda a jak se dané aktivity osvědčily a taktéž odpověď na stanovenou hypotézu. Součástí budou případná doporučení či revize do budoucna.

Metodologie, datový rámec analýzy

Základní datový rámec analýzy budou tvořit, jak už je uvedeno výše, vybrané aktivity projektu (kulaté stoly, workshopy, svépomocná skupina). Ve všech případech se jedná o skupinová setkání cílových skupin projektu. Mezi tyto skupiny patří rodiče nebo rodinní příslušníci dětí do 15 let a rovněž samotné děti. U každé aktivity bude vždy samostatně uvedeno, o jakou cílovou skupinu se aktuálně jedná. Z hlediska celkových výsledků analýzy je pro kontext nutné poznamenat, že projekt je realizován v prostředí malého města – to může být poměrně významná proměnná vzhledem k ochotě podílet se na určitých aktivitách nebo sdílet mezi více lidmi své starosti a problémy. Aktivit projektu se také většinou účastní zejména ženy, ačkoli projekt je samozřejmě otevřen oběma rodičům. Muži jsou zapojeni spíše v rámci individuálních aktivit – využívají služby poradny nebo se účastní setkání v rámci mediace.

Potřebám zisku relevantních dat je pak přizpůsoben i způsob jejich zisku. Využito bylo metody dotazníkového šetření, kdy dotazníky byly distribuovány mezi účastníky akce. Dále pak zejména řízené osobní rozhovory s jednotlivými cílovými skupinami a také řízené rozhovory s realizátory akce. V případě řízených rozhovorů nebo obecně zpětné vazby od cílové skupiny dětí je potřeba počítat s jistou specifičností jejich vidění situace ale vzhledem ke skutečnosti, že projekt/aktivity byly určeny pro jejich podporu považujeme za nezbytné názory i této skupiny do analýzy zařadit (byť samozřejmě rozhovory byly přizpůsobeny věku a zralosti jednotlivých účastníků). Konkrétní použitá metoda nebo metody zisku dat budou vždy uvedeny také u každé jednotlivé kapitoly.

Posledním atributem metodologické části je časový rámec zisku dat. Názory a zpětná vazba od účastníků byla zjišťována po realizaci jednotlivých aktivit – vzhledem k harmonogramu projektu a také ke skutečnosti s lockdownem a omezeným možností konání skupinových aktivit se jedná o období léto 2020 až léto 2021, přičemž zpětná vazba od realizátorů akce byla z největší části provedena na konci léta 2021, tak aby skutečně zahrnovala co nejširší období realizace projektu (ukončení realizace projektu je naplánováno na konec října 2021, většina stěžejních aktivit tedy byla i vzhledem k nutnosti posunu realizována).

Covid – 19

V souvislosti s realizací projektu a jeho skupinových aktivit, jež jsou předmětem řešení této analýzy, je nutné zmínit rovněž dopady opatření spojených s potlačením pandemie Covid – 19. Stanovené aktivity projektu se podařilo realizovat, nicméně jelikož se jednalo o skupinové aktivity určené pro účast většího počtu osob, dopady zákazu setkávání zde byly výraznější než např. u aktivit určených pro individuální podporu. Harmonogram konání jednotlivých aktivit se musel přizpůsobovat aktuální situaci a v některých případech byla dokonce zvolena alternativní cesta uskutečnění tak, aby vůbec bylo možné alespoň částečně naplnit původní záměr aktivity. Pokud k tomu došlo, bude to samozřejmě opět uvedeno u přímo u dané aktivity. Zároveň budou případné dopady opatření na možnosti realizace aktivity zohledněny také v rámci závěrečného vyhodnocení projektu.

Kulaté stoly

Popis aktivity:

Smyslem této aktivity v rámci projektu bylo vytvořit prostor pro cílovou skupinu rodičů (popřípadě dalších pečujících osob v rodině), kde bude možné si v rámci bezpečného prostředí vyměňovat zkušenosti, prodiskutovat nejrůznější témata a samozřejmě také případně navázat nové kontakty s dalšími rodiči. Skupina je vedena zkušeným pracovníkem centra a její přidanou hodnotou je zejména možnost vnímat situaci také očima někoho jiného, popřípadě s větším nadhledem. Důraz je kladen na bezpečnost, tj. je možné mluvit o všem, cílem je mimo jiné také nabourat tabu, jež bývají s podobnými situacemi spojena. Témata setkání jsou iniciována ze strany centra, vítána je i aktivita účastníků, kteří sami mohou dle svých potřeb zaměření a směřování diskuzí ovlivňovat.

Délka setkání je nastavena vždy na 2 hodiny, předpokladem bylo, že kulaté stoly se během doby realizace projektu uskuteční celkem 12x. Konkrétní čas setkání bude nastaven podle možností zájemců.

Cílová skupina:

Platforma je určena pro všechny rodiče (nebo pečující osoby), kteří jsou ohroženi rizikem rozvodové nebo rozchodové situace, ale také pro ty, kteří již „to nejhorší“ mají za sebou a jsou tak potenciálně schopni se podělit o své zkušenosti a zážitky. Předpoklad byl zapojení 4 – 8 osob v rámci 1 setkání tak, aby byl prostor ještě dostatečně intimní.

Použitá data a metody jejich zisku

Pro zpracování této aktivity byla data získána primárně zpětnou vazbou od účastníků (osobní řízený rozhovor) a dále taktéž osobním řízeným rozhovorem s realizátory stolů. Doplnkovým zdrojem pak samozřejmě byly informace uváděné v identifikačních listech každého stolu (tj. téma dané konkrétní platformy, počet účastníků apod.)

Kulaté stoly v praxi

Během sledovaného období (léto 2020 – léto 2021) bylo vzhledem k okolnostem možné uskutečnit celkem 4 setkání. Jejich obsahem byla tato témata: 1) Jak na klidný rozvod bez negativních dopadů na děti, 2) Vztahy, 3) Mediace – proč je v ČR stále tabu a 4) Rodinné vztahy v době koronakrizy. Ve vedení kulatých stolů se dle jeho konkrétního zaměření vystřídali pracovníci projektu (např. téma „jak na klidný rozvod“ bylo vedeno sociální pracovníci projektu, problematika mediace pak byla představena přímo psychologem, jenž danou službu v rámci projektu vykonává).

Celkem se stolů zúčastnilo 8 osob (2 + 2 + 3 + 3). Jednotlivá setkání proběhla dle možností účastníků i pracovníků centra po dohodě v dopoledních hodinách (10:00 až 12:00) - účastníky, resp. účastnicemi projektu jsou zejména ženy na mateřské nebo rodičovské dovolené.

I když daná aktivita ještě není ukončena, neboť vzhledem k nutnosti celkového posunu harmonogramu konání kulatých stolů je v plánu do ukončení projektu ještě několik setkání zorganizovat (počet uskutečněných setkání se samozřejmě bude odvíjet od pandemické situace a také od zájmu cílové skupiny), z hlediska vyhodnocení této aktivity je ovšem možné již nyní

konstatovat, že obě strany (realizátoři i příjemci podpory) se shodli na tom, že aktivita je přínosná a celkově se osvědčila. Ze strany účastnic byla pozitivně hodnocena zejména možnost vše probrat mezi více lidmi, kteří mají obdobné zkušenosti. I samo zjištění, že „v tom člověk není sám“ je uklidňující, plusem je navíc prostředí, kde je možné mluvit beze strachu z odsouzení nebo „nevhodnosti“ tématu. Realizátoři pak ocenili možnost představení problému účastnicím i z jiné perspektivy, formu prostřednictvím dialogu, kde probíhá přímá zpětná vazba a je tedy možné ihned reagovat. Kladným faktorem je pak i to, že v rámci diskuze mohou být nenásilnou formou představeny různé formy inovativních technik relaxace nebo pomoci (tj. osvěta).

Obě strany také pozitivně hodnotily možnost přizpůsobení témat sezení aktuální situaci a potřebám cílové skupiny (např. zařazení tématu o rodinných vztazích v době korona krize). Celkově pak byla také kladně hodnocena flexibilita této aktivity, a to jak z hlediska časového a termínového nastavení, tak rovněž vzhledem k možnosti zapojení, volby témat a celkové koncepcí sezení.

Vyhodnocení aktivity

Pohledem matice uvedené v úvodu analýzy by vyhodnocení této aktivity vypadalo následovně:

PROBLÉM = osamocení při řešení krize, bezvýchodnost situace

➔ ZMĚNA = ukázat, že problém není jen jednotlivce, možnosti řešení

➔ ŘEŠENÍ (cílový stav) = organizace setkání osob v podobné situaci, představení alternativ řešení, odstranění pocitu osamění

➔ AKTIVITA = kulatý stůl s odborníkem, bezpečný prostor ke sdílení a komunikaci či osvětě

➔ DOSAŽENÍ = **ANO** vytvořením platformy došlo k:

- navázání kontaktů
- vzniku bezpečného prostoru ke sdílení zkušeností a komunikaci
- představení alternativních možností řešení, možnosti pomoci

➔ **původní problém osamocení a neznalost je aktivitou úspěšně řešen**

Pro kompletní reflexi dané aktivity je nutné poznamenat, že oproti původnímu plánu se jednotlivých setkání zúčastnilo méně osob, kdy místo očekávaných 4 – 8 setkání absolvovalo po 2 a 3 osobách. Také, jak již bylo zmíněno, oproti očekávání se uskutečnilo méně stolů, než bylo původně naplánováno. V obou případech lze uvést, že důvodem této skutečnosti byla primárně pandemická situace, která konání skupinových akcí zakazovala. Po rozvolnění pak mezi lidmi nepanovala chuť na větší spolčování, respektive obecně bude potřeba určitý čas, než se vše vrátí do původního stavu. V případě účasti menšího počtu osob na jednotlivých akcích by se do budoucna tato skutečnost dala vzít potaz jako doporučení, ohledně realističtějšího odhadu – nastavení kapacity kulatého stolu by pak spíše odpovídalo 2 – 6 osobám.

Celkově je nicméně možné závěrem této kapitoly konstatovat, že aktivita kulaté stoly se i přes skutečnost, nemožnosti konání dle stanoveného plánu osvědčila, a to jak na základě hodnocení

realizátorů, tak zejména vzhledem ke zpětné vazbě od účastnic jednotlivých sezení. K tomuto závěru je potřeba poznamenat, že nástroj kulatých stolů (tj. platformy ke sdílení zkušeností) je prvkem, který je není centru neznámý. Jedná se o poměrně osvědčený instrument, jenž jak je patrné ukázal svou účinnost a oblíbenost i nyní. V projektech tohoto typu a zaměření jej i do budoucna nelze než doporučit.

Workshopy

Popis aktivity

Jedná se o **plně inovativní aktivitu projektu**. Jejím cílem bylo oslovit a následně provést osvětu mezi dětmi stanovené věkové kategorie. V rámci workshopu nazvaného „Rozvod rodičů očima dítěte“ měly být děti zábavnou a interaktivní formou seznámeny s tématem jako takovým, byly jim představeny pocity a emoce, s nimiž se mohou setkat. Po vytvoření prostředí důvěry a základního představení situace pak formou zapojení dětí do her a dialogu mělo dojít ke sdílení zkušeností nebo debatě mezi dětmi.

Vzhledem k novosti aktivity a rovněž snaze učinit ji pro děti co nejvíce atraktivní, byla daná aktivita realizována prostřednictvím nákupu služeb.

Workshopy se měly uskutečnit celkem 6x, přičemž místem konání byly stanoveny prostory, kde děti tráví svůj volný čas – nízkoprahová centra, DDM nebo družina ZŠ. Celková doba workshopu byla nastavena na 2 hodiny.

Akce měla sloužit rovněž pro představení projektu jako celku, jeho dílčích aktivit a také zde byla představena a následně dětem distribuována kniha „Dítě mezi dvěma světy“, která vznikla jako jeden z výstupů projektu.

Cílová skupina

Jako cílová skupina pro tuto aktivitu byly stanoveny děti ve věku 8 až 12 let. Jednotlivých workshopů se mělo zúčastnit 8 – 12 dětí tak, aby byla zachována intimita a alespoň určitá homogenost skupiny. Předpokladem bylo, že se akce uskuteční v různých zařízeních i v okolí města.

Použitá data a metody jejich zisku

Již v konceptu projektu bylo uvedeno, že v rámci workshopu budou dětem rozdány dotazníky, které následně poslouží k lepšímu mapování rozvodové situace v oblasti. Data pro vyhodnocení této aktivity byla tedy získána jednak z dotazníků² a následně rovněž ze zpětné vazby od dětí (formou přímých dotazů, děti byly dále vyzvány, aby případně i po přečtení knihy zaslaly zpětnou vazbu emailem). Forma dotazníků byla samozřejmě přizpůsobena respondentům – dotazník obsahoval několik základních otázek, odpovědi pak byly v několika případech formou písemného doplnění (zcela otevřená odpověď) ale ve většině případů se jednalo o hodnocení prostřednictvím vybarvení smajlíka (pětistupňová škála od smějícího po mračícího). Vzor nevyplněného dotazníku viz níže:

² Vyplněné dotazníky jsou případně k dispozici v archivních materiálech k projektu.

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

DÍTĚ MEZI DVĚMA SVĚTY CZ.03.2.X/0.0/0.0/17_076/0011395	HODNOTÍCÍ DOTAZNÍK	Centrum mladé rodiny Milísek, z.s. Sažinova 763, Milevsko IČ 22835873
---	---------------------------	---

Škola Datum

Jak bys ohodnotil/a program?

Program mě bavil:

Program byl pro mě přínosný:

Program obsahoval zajímavé informace:

Něco jsme se naučil/a:

Napiš ve dvou bodech, co tě na programu nejvíc zaujalo:

1)

2)

Jak bys ohodnotil/a ty, kteří vedli program:

Naslouchali mi, když sem měl/a slovo:

Dokázali upoutat mou pozornost:

Vyjadřovali se srozumitelně:

Důvěřoval/a jsem jim:

Co sis z programu zapamatoval/a:

.....

.....

Cítil/a ses zde pohodlně:

Kdyby ses potřeboval/a s někým poradit, svěřit se, obrátil/a by ses na naši organizaci?

Dále byla využita metoda řízeného rozhovoru s realizátory akce – pracovníci centra, které se akcí samozřejmě také aktivně zúčastnily.

Workshopy v praxi

Vlivem pandemické situace došlo k úpravě plánu konání akcí, a to jak z hlediska očekávaného harmonogramu, tak rovněž místa konání. Za přísných hygienických pravidel a vzhledem k dobrému jménu a kontaktům centra v místě realizace bylo umožněno uskutečnění workshopů s dětmi na místních základních školách (tj. nikoli v rámci vyložené volného času).

Workshopy se uskutečnily v červnu 2021, proběhlo všech původně plánovaných 6 akcí s tím, že celkem se zúčastnilo 74 dětí (18 + 12 + 10 + 9 + 10 + 15).

Setkání bylo vedeno profesionální organizací Jak dál, resp. program jako takový zaměřený na téma „*Jak zvládat emoce*“ byl veden 2 loutkami Eminkou a Emoušem. Celkově byl pak program workshopu uzpůsoben problematice zaměření projektu a knize, která v rámci projektu vznikla. Na začátku setkání proběhlo seznamovací kolečko, kde se všichni vzájemně představili, proběhlo úvodní povídání o emocích. Děti se mohly zapojovat již v této fázi, říkaly, jaké emoce znají. Dále se střídaly části více povídací a vysvětlovací s těmi interaktivními a komunikačními (např. dětem byly promítány divadelní kousky o emocích a následně o nich byla vedena debata). Součástí workshopu byly také hry pro celkové odlehčení atmosféry.

V rámci dvouhodinové akce byl dětem v návaznosti na probíraná témata představen také projekt, jeho jednotlivé aktivity a bylo jim řečeno, jak by se také v případě zájmu mohly zapojit (oni - v rámci svépomocné skupiny nebo případně také jejich rodiče - v rámci poradenství nebo kulatých stolů). Dětem byla také představena kniha „*Dítě mezi dvěma světy*“, jež byla v závěru akce dětem rozdána. Děti byly vyzvány, aby případně po přečtení knihy zaslaly zpětnou vazbu nebo případné dotazy.

Vyhodnocení aktivity

V úvodu vyhodnocení této aktivity je potřeba poznamenat, že právě tato aktivita je jednou z těch, které byly pandemickými událostmi zasaženy poměrně hodně. Bylo potřeba upravit harmonogram konání, resp. jen díky dobrému jménu centra bylo možné akce uskutečnit, přičemž vše se nakonec povedlo provést v rámci jednoho měsíce (ještě, než se děti rozutekly na prázdniny). Celkovou atmosféru akce rovněž značně narušovala skutečnost, že všichni zúčastnění museli mít po celou dobu respirátory, což v případě workshopu zaměřeného na emoce je značnou překážkou (zakrytý obličej neumožňuje ukázat emoce).

Na rozdíl od původního plánu se aktivita uskutečnila nikoli v rámci volného času dětí (družina, nízkoprahové kluby) ale přímo ve výuce. I v návaznosti na to se jednotlivých setkání zúčastnilo více dětí, než bylo původně v plánu (plán počítal s účastí maximálně 12 dětí, reálně bylo na jednom workshopu maximálně až 18 dětí). Daná skutečnost ale neměla na efektivitu akce žádný vliv – děti naprosto neměly problém zapojit se do komunikace, neměly problém o nejrůznějších probíraných tématech mluvit. Důvodem byla jistě i skutečnost, že děti pocházely z jedné třídy, vzájemně se znaly a netrpěly tedy ostychem mluvit před sebou. Změnu původního plánu lze tedy v tomto případě hodnotit jako pozitivní, neboť došlo k oslovení širšího okruhu dětí.

Jak celou akci vnímaly účastníci – děti?

Po vyhodnocení dotazníků vyplněných přímo dětmi po konání akce je možné říci, že akci hodnotily skutečně pozitivně. Odpovědi na první set otázek zjišťující **hodnocení programu** se pohybovaly ve většině případů v rozmezí 2 nejvíce usměvavých smajlíků. Hodnocení nižší se vyskytla velmi sporadicky (přičemž zde se jedná o prostředního smajlíka). Při výzvě, aby děti ve 2 bodech uvedly, **co je na programu nejvíce zaujalo** uváděly např.: „*hry, zábava, emoce – autobus emocí, povídání o Emince a Emoušovi, video*“ ale také to, že poznaly (naučily se pojmenovat) množství nových emocí. Druhý set otázek vyzýval děti, aby **ohodnotily realizátory workshopu** (tj. jaká byla zpětná vazba, zda se podařilo vytvořit prostředí důvěry nebo zda byl výklad dětem srozumitelný). I zde bylo celkové hodnocení velmi kladné – využita byla škála 2 nejvíce směřících se emotikonů.

Z hlediska celkové efektivity akce by se však dal za nejpodstatnější považovat dotaz, **co si děti z celé akce zapamatovaly**. Jednalo se o otevřený dotaz, takže děti musely své odpovědi skutečně naformulovat samy. V rámci dodaných odpovědí se samozřejmě objevila celá škála možností, za podstatné a celkově pro zpětnou vazbu realizátorům velmi pozitivní však považujeme to, že ve větší polovině případů se v odpovědích objevovala slova jako „*všechny emoce jsou potřeba*“, „*naštvaní a smutek jsou správné*“, „*různé druhy emocí*“. Což je přesně ta zpráva, kterou mělo sezení zanechat.

Při hodnocení toto, **zda se děti při akci cítily pohodlně** opět zcela převážily kladné reakce, čímž děti potvrdily i dojem realizátorů, že vše proběhlo v atmosféře otevřenosti a důvěry.

Poslední dotaz šetření zjišťující, zda by se děti v případě problému obrátily s prosbou o pomoc na centrum je nutné z pochopitelných důvodů považovat za poměrně komplikovaný, nicméně i v tomto případě děti většinou odpovídaly kladně (střední, či více usměvavý smajlík).

Pozitivní zkušenost s celou akcí lze potvrdit také z reakcí realizátorek, které se shodly na tom, že uskutečnit vše bylo sice velice náročné, ale určitě to stálo za to. Práce s dětmi proběhla hladce, děti se aktivně zapojovaly do představených činností a pozitivně reagovaly na přednášenou tematiku. Také jim byla představena kniha projektu „*Dítě mezi dvěma světy*“, zajišťující osvětu pro děti zažívající rozvod nebo rozchod rodičů.

Pokud tedy pro celkové vyhodnocení aktivity použijeme matici pak výsledné schéma bude následující:

PROBLÉM = neznalost emocí u dětí, neschopnost nakládat s negativními emocemi (zejména v návaznosti na rozkoly v rodině)

➔ ZMĚNA = ukázat dětem, že běžnou součástí života jsou i negativní emoce a jak s nimi nakládat

➔ ŘEŠENÍ (cílový stav) = poučené děti lépe zvládající emoce

➔ AKTIVITA = zábavnou a atraktivní formou během interaktivního workshopu děti seznámit s nejrůznějšími druhy emocí

➔ DOSAŽENÍ = **ANO** realizací workshopů došlo k:

- Seznámení dětí s nejrůznějšími emocemi
- Odstranění tabu ohledně negativních emocí
- Představení centra jako místa, kde je možné hledat oporu a pomoc
-

➔ **problém neznalosti a neschopnosti při nakládání s emocemi je aktivitou úspěšně řešen**

Aktivitu jako takovou lze tedy i po všech peripetiích, s nimiž bylo nutné se vypořádat, zhodnotit jako mimořádně úspěšnou, a to jak z hlediska realizace, tak zejména z hlediska dopadu. Děti byly s průběhem i obsahem akce velmi spokojené, výklad i jeho forma pro ně byly srozumitelné. Ze zpětné vazby i hodnocení bylo patrné, že předání informace zejména o negativních emocích skutečně proběhlo. Dále byla akcí oslovena poměrně široká skupina dětí, které byly seznámeny s činností centra a jeho aktivitami.

Realizaci akcí podobného typu lze v návaznosti na výše uvedené do budoucna jen doporučit.

Závěrem této kapitoly uvádíme ještě několik dokumentačních fotografií:

Svépomocná skupina

Popis aktivity

Svépomocná skupina byla do projektu zařazena opět jako **zcela inovativní prvek**. Jejím cílem a snahou bylo poskytnutí bezpečného prostoru pro sdílení zkušeností a případné uvolnění napětí specificky pouze pro děti. Smyslem bylo zapojit děti do komunikace, umožnit jim mluvit o věcech, které je trápí nebo kterým nerozumí – tj. vnímat také dětský pohled a rovinu v případě řešených problémů v rodině. Součástí jednotlivých setkání pak byly rovněž aktivity pro uvolnění stresu, pohybové aktivity, různé druhy tvoření nebo hudební hry. Stěžejními tématy měly být oblasti jako „Co je to rozvod?“, „Jak se cítím?“, „Mám právo na oba rodiče“...

Konání aktivity bylo stanoveno na 1x měsíčně, a to ve středu odpoledne po dobu 2 hodin (od 16:00 do 18:00 hodin).

Cílová skupina

Pro tuto aktivitu byla stanovena cílová skupina dětí ve věku 8 – 12 let s tím, že maximální kapacita setkání byla stanovena na 6 dětí. Roli v tomto nastavení hrála opět snaha o zajištění intimity ve skupině a také určité homogenity skupiny i z hlediska mentální vyspělosti (navíc dle odborné literatury právě děti ve starším školním věku bývají dopady rozpadů vztahů svých rodičů zasaženy nejvíce).

Použitá data a metody jejich zisku

Data využitá pro vyhodnocení této aktivity vycházejí primárně z řízeného rozhovoru s realizátorkou aktivity. Do hodnocení pak vstupuje rovněž zpětná vazba dětí (účastníků) získaná rozhovorem přímo s dětmi (realizátoři). V potaz byla vzata také zpětná vazba rodičů jednotlivých účastníků (tito se aktivity zúčastnili nepřímo jako prostředníci pro předávání informací o jednotlivých setkáních, resp.

s rodiči bylo vzhledem k situaci komunikováno poměrně často, čímž se tito stali nedílnou součástí této aktivity).

Údaje vycházejí z časového období počátku realizace aktivity v červnu 2020 až po konec léta 2021. Ačkoli se během podzimu (do konce realizace projektu) očekává možné konání dalších setkání, pro vyhotovení této analýzy jsou dosavadní údaje dostatečné, další 2 setkání by na celkovém vyhodnocení úspěšnosti aktivity nic nezměnila.

Svépomocná skupina v praxi

Setkání dětí v rámci svépomocné skupiny proběhlo za dobu realizace projektu celkem 9x. K tomuto číslu je nutné poznamenat, že lockdown a zákazy setkávání zde měly opravdu velký dopad. Setkání se uskutečnila vždy, když to bylo jen trochu možné. Náhradním řešením dané aktivity pro zajištění alespoň rámcového vzdáleného kontaktu se staly pracovní listy, jež byly dětem (účastníkům předchozích setkání, nebo případně těm, kteří projevíli zájem se účastnit) zasílány prostřednictvím emailů jejich rodičů. Zároveň byl v této těžké a nestandardní době kladen důraz na zapojení rodičů a komunikaci s nimi – byla jim nad rámec plánovaných aktivit nabídnuta možnost konzultací s názvem „*Rodič a já*“. Tyto konzultace se setkaly s úspěchem a byly rodiči využity.

Pokud se podíváme na průběh skupiny nazvané **#Pokec_art** tak, jak v optimálním případě měla probíhat, tj. bez pandemie a jejích zákazů, tak se během prvních setkání podařilo vytvořit stabilní skupinku 3 – 4 dětí v průměrném věku 9 let. Účastníky aktivity byly většinou děti vyrůstající v neúplných nebo rozvedených rodinách. Několikrát skupinu navštívily i děti z úplných rodin nebo děti vyrůstající v pěstounské péči. Toto nastavení bylo hodnoceno jako velice pozitivní, protože různá prostředí, s nimiž děti měly zkušenosti přinesla větší rozmanitost a různé pohledy dětí na řešenou problematiku.

Během jednotlivých setkání byla s dětmi řešena nejrůznější témata týkající se mezilidských vztahů, vztahů v rodině emocích apod., děti samy mohly s tématy přicházet a ptát se na věci, které je zajímají nebo které je trápí. Oblasti probírané ve skupině byly pro přiblížení a snadnější pochopení ze strany dětí ukazovány na základě příběhu řečeného na počátku. Tento příběh pak děti pod vedením odborného asistenta rozebraly a probraly jednotlivé aspekty, dopady a případné nejasnosti. Po této aktivitě následovala nějaká relaxační činnost, neboť samozřejmě s dětmi řečeného věku není možné 2 hodiny řešit těžké téma. Navíc bylo smyslem aktivity naučit děti pracovat se svými emocemi, včetně zapojení nejrůznějších technik relaxace a odlehčení.

Všem účastníkům byla rovněž předána kniha „*Dítě mezi dvěma světy*“. Z hlediska práce s dětmi byly využity nejrůznější postupy jako např. možnost ztotožnění se s příběhem někoho jiného na základě vyprávění z knihy „*Ferda a jeho mouchy*“ obsahující příběhy různých dětí, meditace za pomoci meditačních polštářků, nebo tvoření, malování a výroba s prvky arte terapie. Velmi oblíbenou činností se stala muzikoterapie s bubínky, během níž bylo iniciováno vyjádření emocí a strachů skrze hudbu, zároveň tento postup velmi dobře fungoval také jako nástroj pro uvolnění stresu.

Vyhodnocení aktivity

Závěrečná reflexe této aktivity tedy na základě vyhodnocení všech relevantních parametrů vypadá následovně. Pokud bychom vycházeli z původních plánů, aktivita se konala méněkrát, než bylo stanoveno. Toto bylo zapříčiněno neočekávanými událostmi spojenými s omezením, resp. zákazem setkávání během pandemických opatření. Naplnění tohoto (byť v době přípravy projektu

nepředstavitelného) rizika bylo eliminováno nadstandardními kroky ze strany realizátorů projektu, kdy byly vytvářeny pracovní listy s nejrůznějším typem aktivit včetně možností relaxace a tyto byly následně prostřednictvím emailu rodičů zasílány jednotlivým účastníkům setkání. Také bylo ve vyšší míře celkově komunikováno s rodiči, byla jim dokonce nabídnuta možnost původně neplánovaných konzultací.

Další odchylkou oproti plánu, jež není možné v rámci vyhodnocení vynechat, je celkově menší účast dětí, než bylo původně očekáváno. Dle stanoveného plánu projektu se skupiny mohlo účastnit max. 6 dětí. Reálně se však utvořila skupina 3 – 4 dětí, které setkání navštěvovaly. Maximální kapacity tak nebylo dosaženo. Podpora byla tedy menší jak v rámci jednotlivých skupin, tak samozřejmě z hlediska absolutního čísla podpořených dětí. I v tomto případě se lze částečně odvolat na situaci s koronakrizí, která zkrátka nečinila vhodné podmínky pro zapojování dětí do nových skupinových aktivit a celkově totálně utlumila jakýkoli společenský život. Nicméně jistě je nutné v tomto případě zvážit rovněž aspekt maloměsta, tedy toho, zda by účast byla větší i bez výše uvedených událostí. Na základě řízeného rozhovoru s realizátorkou skupiny je potřeba konstatovat, že region města Milevska je celkem malou oblastí, kde se lidé vzájemně dost znají a roli pro menší zapojení dětí může hrát i obava, aby dítě „někde nevykládalo, jak to máme my doma“.

Zpětná vazba od dětí, které se #Popec_artu účastnily byla na základě zjištění asistentky veskrze pozitivní, děti se rády účastnily aktivit i probíraných témat. Velmi zajímavá a oblíbená pak pro ně byla zejména muzikoterapie.

V případě hodnocení odborné asistentky, která působila jako vedoucí skupiny, byla aktivita vnímána sice pozitivně z hlediska konceptu, ale poměrně problematicky z hlediska celkové realizace. Značnou roli v celé záležitosti jistě sehrála i pandemie, která sama o sobě zapříčinila řadu odchylek od původního plánu, a tedy i ze strany realizátorů bylo mnohem obtížnější aktivitu alespoň na určité úrovni zrealizovat. Kladně byla vnímána skutečnost, že došlo k vytvoření bezpečného prostoru pro děti, kde bylo možné rozebírat nejrůznější témata a kde děti mohly trávit svůj volný čas. Navíc s dětmi, které se setkání účastnily pravidelně bylo možné rozebrat i hlubší témata. Nicméně i přes řečené pozitivní aspekty realizace aktivity by shrnutím bylo prohlášení že „*představa se zde ne zcela potkala s realitou*“. Celkově odborná asistentka hodnotila aktivitu jako velmi dobrou zkušenost, ovšem v místních podmínkách by již podobnou aktivitu neviděla jako vhodnou cestu, kudy se dále ubírat.

Pro kompletnost hodnotící části kapitoly ještě uvádíme matici míry naplnění aktivity:

PROBLÉM = osamělost dětí potýkající se s problémy v rodině (rozchodem/rozvodem), napětí, nashromážděné negativní emoce

➔ ZMĚNA = děti v tom nejsou sami, je možné se i o nepříjemných věcech bavit, existují Techniky, jak si ulevit od tíživých emocí

➔ ŘEŠENÍ (cílový stav) = děti ví, že v tom nejsou samy, umí lépe pracovat s negativními emocemi a mluvit o nich

➔ AKTIVITA = vytvoření bezpečného prostoru pro děti, kde bude možné probrat těžká témata ale i relaxovat a uvolnit své emoce

➔ DOSAŽENÍ = **ANO / částečně**, vytvořením skupiny došlo k :

- Vytvoření bezpečného prostoru
- Komunikaci s dětmi ohledně krizových témat

- Vyzkoušení a naučení se relaxačních aktivit

➔ **původní problém částečně zlepšen – je potřeba vzít v potaz omezené kapacitní možnosti skupiny (ať už z důvodu pandemie - četnost, nebo menší účasti – maloměsto)**

Optikou celkového hodnocení všech zúčastněných i dat, která byla v návaznosti na provedená setkání získána je možné jako závěrečný verdikt ohledně úspěšnosti či neúspěšnosti této aktivity konstatovat, že ačkoli zde jistě byla řada pozitivních aspektů, **celkově se aktivita v prostředí malého města spíše neosvědčila**. Samozřejmě je možné říci, že nebyla vhodná doba, na druhou stranu je potřeba přijmout reálné výsledky a zkušenosti realizátorů s možností účasti dětí na tomto typu aktivity – a zde bohužel je potřeba reflektovat malý zájem ze strany rodičů. Jako efektivnější se tedy z hlediska celkového dopadu bude do budoucna jevit jiný druh aktivit.

Závěr

V návaznosti na uvedení všech relevantních dat analýzy je nyní možné v rámci závěrečného hodnocení dodat podloženou odpověď na hypotézu stanovenou v úvodu práce:

Realizací vybraných aktivit projektu došlo ke zlepšení informovanosti cílových skupin o možnostech řešení rozvodových a rozchodových situací v rodinách a dalším přímým zapojením cílových skupin do aktivit projektu došlo ke zlepšení situace při zachycení negativních dopadů provázejících rozpad původní rodiny (eskalace konfliktu, neschopnost komunikace apod.).

Celkově by pak mělo dojít ke zlepšení situace ohledně preventivního a včasného zachycení toxických dopadů rozvodů na všechny jeho účastníky.

Samozřejmě je potřeba vzít v potaz, že projekt ještě není ukončen a také skutečnost, že měření dopadu projektu již během realizace projektu je poměrně problematická záležitost, neboť dopad jako takový nastává až po nějaké době po uskutečnění aktivit. I přes to ale analýza vzhledem k době, v níž probíhala jistě alespoň částečnou reflexi svých dopadů umožňuje. Na základě získaných zkušeností je také možné vyhodnotit efektivitu jednotlivých aktivit a na základě toho do budoucna stanovit doporučení ohledně jejich opakování či neopakování.

Situace s koronakrizí byla zmíněna již mnohokrát, zde v závěru tedy jen poslední věta, že posuzované aktivity projektu byly jednoznačně situací negativně ovlivněny, přesto se aktivity projektu podařilo díky nadstandardním opatřením realizačního týmu provést v maximální možné míře.

Odpověď na hypotézu:

Realizací vybraných aktivit projektu došlo ke zlepšení informovanosti cílových skupin o možnostech řešení rozvodových a rozchodových situací v rodinách...: ANO, zcela jednoznačně

- ✓ realizace kulatých stolů seznámila s nejrůznějšími aspekty krizí v rodině rodiče nebo rodinné příslušníky
- ✓ realizace workshopů představila širokému okruhu dětí emoce, které mohou v různých situacích cítit a jak se s nimi vypořádat

- ✓ realizace svépomocné skupiny umožnila zúčastněným dětem mluvit o citlivých tématech souvisejících s rodinnými záležitostmi a dala jim návod, jak se případně vyrovnávat s negativními emocemi a stresy
- ✓ prokazatelnost prostřednictvím zpětné vazby (viz dotazníky z workshopů), listů projektu, hodnocení zapojených osob

...dalším přímým zapojením cílových skupin do aktivit projektu došlo ke zlepšení situace při zachycení negativních dopadů provázejících rozpad původní rodiny: nelze zcela jednoznačně potvrdit vzhledem k nedostatku dat

- ☒ osvěta provedená u cílových skupin projektu dává velkou šanci na splnění i této části hypotézy, nicméně aktuálně nejsou k dispozici žádná konkrétní data, která by řečené potvrzovala nebo vyvracela
- ☒ lze ovšem předpokládat, že minimálně v oblasti emocí se zapojeným dětem (ať už workshopy nebo ve větší míře svépomocná skupina) uleví, protože budou vědět, že negativních emocí není potřeba se bát, budou lépe vědět, jak s nimi mají nakládat, kde je případně možné hledat pomoc a v neposlední řadě, že za problémy a spory táty a mámy nejsou zodpovědné

Znalostí výše uvedených principů by pak mělo dojít k celkovému zlepšení situace v případě nastalé krize, a tedy by měl být splněn i cíl projektu ohledně včasného zachycení negativních dopadů sporů v rodinách.

Forma naplnění cílů projektu, tj. jednotlivé posuzované aktivity se ve většině případů nastavením, způsobem provedení i následnou účinností osvědčily – velmi pozitivně je v tomto smyslu hodnocena zejména aktivita workshopu. V případě svépomocné skupiny by ovšem do budoucna byl preferován jiný způsob práce s cílovou skupinou, bohužel v místních podmínkách se ukázalo, že o aktivitu podobného typu není ze strany cílových skupin dostatečný zájem.